

Костянтин Свиридов

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Аналізується сутність та головні напрями державної молодіжної політики, її роль у розвитку політичної активності студентської молоді; на багатому соціологічному матеріалі автор доводить, що активність молоді є могутнім чинником прогресу; на жаль, в Україні цей чинник використовується ще недостатньо ефективно. Модернізація молодіжної політики має врахувати недоліки минулих років, досвід розвинених країн Європи і світу й запропонувати для молоді низку програм підвищення участі у соціальних і державотворчих процесах.

Ключові слова: людина, особистість, молодь, культура, політика, активність, виховання, молодіжна політика.

Svyrydov K. Socio-political activity of students in the context of public policy. Essence and main directions of state youth policy, its role in the political activity of students were analyzed; based rich sociological material author argues that the activity of youth is a powerful factor in progress, unfortunately, in Ukraine this factor being used inefficiently. Modernization of youth policy should take into account the shortcomings of previous years, the experience of developed countries in Europe and the world and offer a number of programs to improve youth participation in social and state building process.

Keywords: human, personality, youth, culture, policy, activity, education, youth policy.

Студентство як і молодь в цілому тому і є специфічною спільнотою, що її суттєві характеристики і риси, на відміну від представників старших поколінь і вікових груп, перебувають у стані формування і становлення. Сутністю молоді та проявом її головної соціальної якості є міра досягнення нею соціальної суб'єктності, ступінь засвоєння суспільних відносин та інноваційної діяльності. Розуміння студентської молоді як субсоцієтальної спільноти, гетерогенної за характером, дозволяє виділити в її складі ряд внутрішніх гомогенних груп, що об'єктивно займають у структурі суспільства відмінне становище, відрізняються широтою і змістом сфер діяльності, специфікою духовного світу і, відповідно, відіграють у процесі розвитку суспільства неоднакову роль [1].

Студентство також є найактивнішим сегментом молоді з традиційно вищим, ніж у решти молодіжних категорій, рівнем соціально-політичної обізнаності та громадянської (політичної) активності. І саме такі характеристики студентства дозволяють розглядати його (і молодь загалом) як ту соціальну групу, яка спроможна забезпечити відповідні умови для розвитку демократії в Україні, тому що «демократія може успішно виконувати свою соціальну роль лише тоді, коли вона перетворюється із «суспільства спостерігачів» на «суспільство участі» [2]. Разом з тим, на основі розрахунків, здійснених за результатами екзит-полів, рівень участі молоді віком від 18 до 29 років (серед якої студентів – за даними Державної служби статистики України на червень 2013 р. – 1824,9 тис. осіб у навчальних закладах III та IV рівня акредитації; 325,2 тис. у навчальних закладах I та II рівня акредитації [3]) у виборчих кампаніях становив: під час проведення парламентських виборів 1998 р. – 67 %, першого туру президентських виборів 1999 р. – 61 %, парламентських виборів 2002 р. – 59 %, повторного другого туру президентських виборів 2004 р. – 71 %, парламентських виборів 2006 р. – 57 %; президентських виборів 2010 р. – 57 %; парламентських виборів 2012 р. – 47 %. Загалом, упродовж проведення усіх виборів рівень політичної (електоральної) активності української молоді був нижчим за середній рівень електоральної активності населення [4].

Отже, рівень участі молоді у громадсько-політичному житті країни загалом не відповідає соціально-демографічній значущості цієї категорії населення та рівневі її участі в господарсько-еконо-

мічному житті. Відчуженість такої численної й досить активної суспільної групи від процесу прийняття політичних рішень є потенційним джерелом напруги та дестабілізації, а політична свідомість та політична активність української молоді та студентства є здебільшого фрагментарною і суперечливою [5]. Деякі вчені, наприклад, П. Щербань, взагалі вважають, що в державі «відбувається процес деморалізації, дебілізації та денационалізації сучасної молоді, яка втрачає не тільки національне, а й людське обличчя» [6].

Серед факторів, які впливають на формування низького рівня політичної активності молоді, є стан самої політичної системи України, неструктурованість і непрозорість політичного простору, невизначеність національної ідеї, невирішення глибинних соціальних проблем та низький життєвий рівень населення, в тому числі молоді, що породжує високий рівень недовіри громадян до державних інституцій. Усе це і не тільки сприяє формуванню фрагментарної і суперечливої політичної свідомості української молоді, зростанню в деякій її частині бунтарських і анархічних настроїв, а в іншій – появи нігілізму, абсентеїзму та апатії, зумовлює негативне ставлення молодих людей до політичної діяльності взагалі [7].

Цей стан є дуже небезпечним для країни саме через те, що соціальна невлаштованість значної частини молодих людей робить їх зручним об'єктом популістської демагогії та різноманітних маніпуляцій. При тому, що саме участь у політичних, насамперед протестних, акціях є однією з найбільш прийнятних і доступних для молодого покоління (поряд із участю у виборах) форм громадянської активності та донесення своєї позиції до влади й суспільства, а також одним з джерел заробітку. Отже, виконавцями та учасниками екстремістських дій часто стають молоді люди віком від 18 до 30 років, а подеколи й молодші за них, що підтверджується, наприклад, резонансними подіями 18 травня 2013 р. Один з їх учасників, який опинився в епіцентрі скандалу навколо побиття представників ЗМІ, назвав матеріальні труднощі головною причиною своєї участі у проплаченій вуличній акції [Див.: 5].

Тому питання соціально-політичної активності української молоді (студентства) є одним з першочергових для держави і молодіжної політики.

Загалом, як зазначають фахівці, реалізація державної молодіжної політики в країнах СНД здійснюється на доволі високому рівні з урахуванням вимог до неї з боку міжнародної спільноти. Це, зокрема, виявляється у розробленні та прийнятті дієвої законодавчої та нормативної бази стосовно здійснення державної молодіжної політики; створенні структур, що відповідають за координацію дій у сфері державної молодіжної політики в органах державної влади; намаганні залучити саму молодь, її громадські організації до здійснення державної молодіжної політики [8].

Україна на тлі інших країн СНД у сфері державної молодіжної політики досягла відчутних здобутків як у розробленні необхідної законодавчо-нормативної бази, так і в діяльності органів виконавчої влади у цій сфері. Упродовж 22 років незалежності Українською державою здійснюється певна робота щодо формування і реалізації принципово нової молодіжної політики.

Стратегічні цілі визначили державну молодіжну політику пріоритетним напрямом діяльності держави, що здійснюється в інтересах як молодої людини, так і держави, суспільства в цілому з урахуванням можливостей України, рівня її економічного, соціального, історичного, культурного розвитку і світового досвіду державної підтримки молоді. Її також розглядають як діяльність, що має, з одного боку, створити умови для зміцнення правових та матеріальних гарантій реалізації прав і свобод молодих громадян, для надання кожній молодій людині соціальних послуг з навчання, виховання, духовного й фізичного розвитку, професійної підготовки, а з іншого – допомогти молодим людям у реалізації їхніх творчих можливостей та ініціатив, забезпечити їх безпосередню участь у формуванні та впровадженні політики і програм, що стосуються суспільства взагалі й молоді зокрема.

Значна увага приділяється також патріотичному вихованню студентської молоді. 25 червня 2009 р. колегія МОН України затвердила Концепцію національного виховання студентської молоді. Згадане міністерство реалізовувало також Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2009–2015 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 28 січня 2009 р. № 41), одне із завдань якої – утвердження патріотизму, духовності, моральності та формування загальнолюдських цінностей. На це було заплановано виділи-

ти 7975 тис. грн. Частина коштів передбачалася для підтримки молодіжних організацій національно-патріотичного спрямування, зокрема «Пласту», «Молодої просвіти», дитячо-юнацького товариства «Січ» (ДЮТ), Асоціації гайдів України (АГУ), Асоціації скаутів України (АСУ) та ін. Відповідно до Указу Президента України «Про проведення у 2009 р. в Україні Року молоді» від 3 липня 2008 р. № 616/2008 Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту здійснювало розробку Концепції національно-патріотичного виховання молоді й готувало проєкт створення Всеукраїнського центру патріотичного виховання. Головною метою Концепції було формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей і духовних запитів.

Подібні напрацювання має також Рада національної безпеки і оборони України. Ще 2006 р. при Апараті Ради національної безпеки і оборони було створено Робочу групу з питань патріотичного виховання молоді, яка під керівництвом В. Крутова здійснювала розробку загальнодержавної концепції патріотичного виховання молоді [9].

Відповідно до Молодіжної стратегії Європейського Союзу (2010–2018) принципами до успішної модернізації молодіжної політики в Україні мають стати чотири наступні підходи: по-перше, молодь є суб'єктом суспільного життя; по-друге, держава зацікавлена в тому, щоб молодь, яка з різних причин відсторонена та сама відстороняється, була інтегрована у повноцінне суспільно-політичне життя; по-третє, молодь, яка має специфічний інструмент взаємодії із державою – ініціативу, може та повинна вступати в ефективну взаємодію шляхом проєктної діяльності; по-четверте, держава в змозі запропонувати молоді прості схеми не тільки програмно-цільового, але й проєктного управління молодіжною політикою.

Та ще у 2008 році Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту з ПРООН в Україні розпочали впровадження проєкту «Соціальна інтеграція та розвиток громадянської відповідальності молоді в Україні». Проєкт реалізовувався за підтримки інших органів виконавчої влади, бізнес-структур, громадський організацій. Передумовою для його виникнення стали результати, що їх було

отримано від роботи інших проектів ПРООН, спрямованих на відродження та розвиток сільської місцевості України, місцевої громади тощо. В рамках таких проектів та з метою активізації сільської молоді було створено ряд сільських молодіжних центрів, які стали базою для зустрічей та проведення різноманітних заходів молоддю та для молоді.

Проект було спрямовано на соціальну інтеграцію молоді, що є новою концепцією для України, з використанням таких інноваційних підходів, як: розвиток волонтерства як інструменту досягнення завдань місцевого розвитку; скорочення нерівності у доступі до ресурсів між молодими мешканцями сіл та міст; використання комп'ютерних технологій для розвитку соціальної активності молоді; створення умов для втілення місцевих соціальних проєктів; налагодження діалогу між поколіннями. Як результат діяльності проєкту: «Державна служба молоді та спорту України», її обласні управління вже отримали практичні матеріали та технології для імплементації державної молодіжної політики.

Протягом травня–вересня 2011 року тривала співпраця Державної служби молоді та спорту України та ПРООН щодо розробки нового соціального проєкту «Молодь в умовах становлення Незалежності». В останні роки надано нового імпульсу розвитку суспільно-корисних, соціально значущих молодіжних організацій та рухів. Посиленню відповідальності органів влади та їх посадових осіб за сприяння практичній реалізації конструктивних молодіжних ініціатив покликане вироблення та затвердження (за результатами громадського обговорення) указами Президента України Стратегії державного сприяння розвитку громадянського суспільства, Стратегії гуманітарної політики сучасної України, Національної стратегії розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні. Чільне місце в цих документах відведено питанням:

– сприяння розвитку молодіжних інновацій, залучення інтелектуального потенціалу молоді на потреби економічного піднесення країни та демократичного поступу Української держави, яка потребує оригінальних і свіжих думок, активної громадянської позиції молодих людей, позбавлених минулих політичних та ідеологічних стереотипів, не байдужих до свого майбутнього;

– надання державою підтримки тим громадським формуванням, зокрема молодіжним, які реально працюють з молодими людьми та дітьми, сприяючи розв'язанню їх проблем, духовному збагаченню, розкриттю інтелектуального потенціалу, підготовці фізично здорової та національно-свідомої молодішої генерації Української держави (екологічним, козацьким, благодійним, спортивним, дитячим, фаховим та іншим громадським організаціям, асоціаціям, фондам) [10, с.311].

Так, у Дорученні Президента України «Щодо вирішення актуальних питань студентської молоді» зафіксовано: з метою сприяння підвищенню ролі студентської молоді в розбудові демократичного громадянського суспільства, вирішення актуальних питань, які хвилюють студентство, а також діяльності студентських громадських організацій та їх об'єднань забезпечити: 1) залучення представників студентської молоді до розроблення пропозицій щодо формування та реалізації державної молодіжної політики, в тому числі до обговорення та доопрацювання проєкту нової редакції Закону України «Про вищу освіту», опрацювання питань стосовно запровадження нових організаційних і фінансово-кредитних механізмів забезпечення молоді житлом; 2) доопрацювання за участю молодіжних, у тому числі студентських, громадських організацій, органів студентського самоврядування та внесення в установленому порядку проєкту Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року [11].

Реалізація державної молодіжної політики вже принесла певні результати. У цілому дослідники констатують поглиблення процесу становлення структур молодіжного руху на всеукраїнському та місцевому рівнях: упродовж 2001–2008 рр. кількість легалізованих молодіжних і дитячих об'єднань у цілому по країні зросла у 2,4 раза, з 3540 до 84416. За даними Державної служби статистики України, якщо на початок 1995 р. діяло 26 всеукраїнських та міжнародних громадських молодіжних і дитячих організацій, то на початок 2000 р. – 47, на початок 2005 р. – 144, а на початок 2011 р. – 237 (див.: 10).

Але попри кількісне зростання молодіжних та дитячих громадських організацій, чисельність дітей та молоді, які є їх членами, залишається досить низькою. Це, зокрема, підтверджують результати

соціологічних досліджень. Так, за даними моніторингового дослідження громадської думки населення України, що проводилося Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, Українським інститутом соціальних досліджень та Центром «Соціальний моніторинг» з 1992 р. (у 1993–1995 рр. вимірялася молодь віком 15–28 років, а з 1999 р. – 14–28 років), у травні 1993 р. 3% молодих людей зазначили, що вони є членами громадських молодіжних організацій, у червні 1994 р. – 1%, у жовтні 1995 р. – 5%, у вересні 1999 р. – 3%, у травні 2000 р. – 2%, у вересні 2001 р. – 3%.

Така ж тенденція збереглася і надалі. За результатами опитування молоді у червні 2004 р. лише 1% сільської молоді і 3% міської зазначили, що є членами громадських молодіжних організацій. За даними дослідження, проведеного Державним інститутом проблем сім'ї та молоді в червні 2006 р., лише 1,3% молодих людей віком 14–35 років відповіли, що вони є членом однієї з молодіжних організацій. При цьому, молодих людей віком 14–28 років виявилося ще менше – 0,9%. Така ситуація характерна як для України в цілому, так і для окремих регіонів

Активність молоді є могутнім чинником прогресу. На жаль, в Україні цей чинник використовується ще недостатньо ефективно. Модернізація молодіжної політики має врахувати недоліки минулих років, досвід розвинених країн Європи і світу й запропонувати для молоді низку програм підвищення участі у соціальних і державотворчих процесах.

---

1. Динаміка рівня політичної активності студентської молоді регіону в 2004–2009 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/uploads/lstud/2009/04.pdf>.

2. Кияшко Л.О. Психологічні детермінанти політичної участі молоді / Л. О. Кияшко, А. О. Краснякова // Актуальні проблеми психології збірник наукових праць Інституту психології імені Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка, В.Д.Потапової. – Т. XV, част. 1. – К., 2008. – 458 с.

3. Вищі навчальні заклади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.)

4. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри : щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року)

/ Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба молоді та спорту України. – К.: Б. в., 2012. – С. 62.

5. Молодіжний радикалізм в Україні: чинники ескалації та шляхи попередження небезпечних проявів. Аналітична записка [Електронний ресурс]. А.О. Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1224/>.

6. Щербань П. Проблеми сучасної освіти / П. Щербань // Літературна Україна. – 2006. – 13 лип.

7. Сахань О. М. Політична активність молоді в реаліях українського сьогодення / О. М. Сахань, В. В. Гордійчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Politologia/10_95439.doc.htm

8. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти [Текст] / За ред. Е.М.Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с. – С. 204].

9. Чупрій Л.В. Патріотичне виховання молоді в контексті забезпечення гуманітарної безпеки держави / Чупрій Леонід Васильович // Стратегічні пріоритети. – 2011. – №2 (19).

10. МОЛОДЬ в умовах становлення Незалежності. Доручення Президента України Щодо вирішення актуальних питань студентської молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15139.html>